

**EHTIYOJMAND HOTIN-QIZLARNI TADBIRKORLIKKA
YO‘NALTIRISHDA MOLİYAVIY QO‘LLAB-QUVVATLASH
MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH" (BUXORO VILOYATI
MISOLIDA)**

Akramova Adolat Aslanovna

O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Buxoro viloyatidagi ehtiyojmand hotin-qizlarni tadbirkorlik faoliyatiga jalb etish jarayonida mavjud moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining holati tahlil qilinadi. Shuningdek, amaldagi davlat dasturlari, subsidiyalar, mikromoliya institutlari va grantlar orqali ko‘rsatilayotgan yordam shakllari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalariga asoslanib, moliyaviy qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqiladi. Maqolada ehtiyojmand ayollarni iqtisodiy faollikka jalb etish orqali ularning ijtimoiy holatini yaxshilash va bandligini oshirishning samarali yo‘llari asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: hotin-qizlar, tadbirkorlik, moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, ehtiyojmand aholi, Buxoro viloyati, mikromoliya, subsidiyalar, grantlar, bandlik.

Abstract: This article analyzes the current mechanisms of financial support aimed at encouraging low-income women in the Bukhara region to engage in entrepreneurial activities. It reviews existing government programs, subsidies, microfinance institutions, and grant-based assistance provided to support women's entrepreneurship. Based on the research findings, the paper proposes improvements to the financial support system to make it more accessible and effective. The study emphasizes the importance of involving disadvantaged women in economic activities as a means to improve their social well-being and increase employment rates in the region.

Keywords: *women, entrepreneurship, financial support, low-income population, Bukhara region, microfinance, subsidies, grants, employment.*

Kirish

Hozirgi kunda ayollarni iqtisodiy faoliyatga keng jalb etish, xususan, ehtiyojmand hotin-qizlarning tadbirkorlik bilan shug'ullanishiga ko'maklashish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Ayollarning moliyaviy mustaqillikka erishishi ularning ijtimoiy mavqeini mustahkamlab, jamiyatdagi tenglikni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Ammo ayniqsa ehtiyojmand, kam ta'minlangan yoki ishsiz ayollar uchun tadbirkorlik faoliyatini boshlashda qator moliyaviy va tashkiliy to'siqlar mavjud. Mazkur maqolada Buxoro viloyati misolida ushbu to'siqlarni kamaytirish, mavjud moliyaviy yordam mexanizmlarini takomillashtirish, shuningdek, gender tengligini ta'minlashga xizmat qiluvchi yondashuvlar tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — ehtiyojmand hotin-qizlarni samarali moliyaviy vositalar orqali tadbirkorlikka yo'naltirish tizimini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdir.

Ayollar tadbirkorligi — bu ayollar tomonidan tashkil etilgan yoki boshqariladigan biznes faoliyatidir, u nafaqat iqtisodiy o'sishga, balki gender tengligi va oilaviy barqarorlikka ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayollarning tadbirkorlikdagi roli tobora ortib bormoqda, ular kichik biznes va xizmat ko'rsatish sohalarida faol ishtirok etmoqda. Biroq ayollar, ayniqsa, ehtiyojmand toifadagilari, ko'pincha moliyaviy resurslarga, kafillikka ega emasligi yoki malaka yetishmasligi tufayli bir qator muammolarga duch keladilar. Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, moliyaviy inklyuziyani kuchaytirish, ya'ni ayollarning moliyaviy xizmatlarga keng kirishini ta'minlash orqali ularning iqtisodiy faolligini oshirish mumkin. Chet elda ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash uchun imtiyozli kreditlar, grantlar, mentorlik va o'quv dasturlaridan foydalanish yo'lga qo'yilgan bo'lib, bu

O‘zbekistonda ham tatbiq etilishi mumkin bo‘lgan mukammal amaliyotlar sirasiga kiradi.

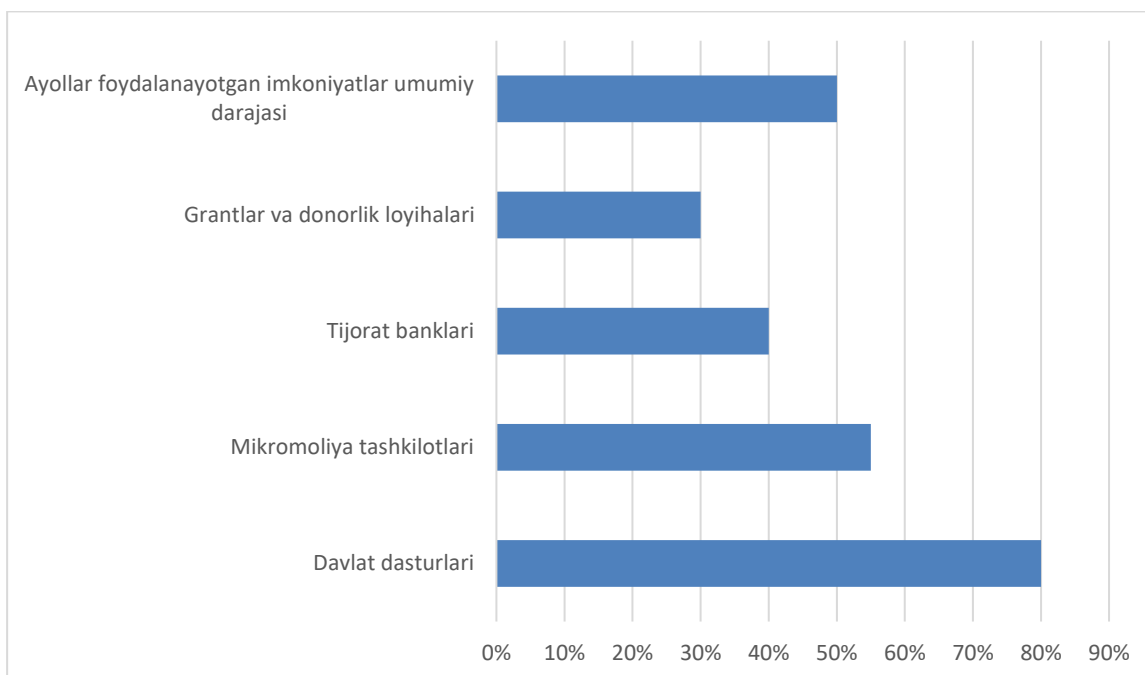
Ehtiyojmand ayollar — bu doimiy daromad manbaiga ega bo‘lmagan, ishsiz, yolg‘iz ayollar yoki ko‘p farzandli, kam ta‘minlangan oilalarda yashovchi shaxslardir. Ularning aksariyati ish bilan band emas, muntazam daromadga ega emas yoki norasmiy sektorda mehnat qiladi. Bu esa ularning iqtisodiy jihatdan faolligini cheklab, moliyaviy yordam olish imkoniyatlarini kamaytiradi. Ko‘pincha ushbu guruhdagi ayollar yetarli kasbiy tayyorgarlikka, zamonaviy kasb-hunar ko‘nikmalariga ega emas, bu esa ularni mehnat bozorida raqobatbardoshligini pasaytiradi. Buxoro viloyati misolida tahlil qilinganida, ehtiyojmand hotin-qizlar, asosan, qishloq joylarda yashaydi, ularning aksariyati kollej yoki oliy ma‘lumotga ega emas va iqtisodiy imkoniyatlarga ega bo‘lmagan holda hayot kechiradi. Bu esa ularni moliyaviy jihatdan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining yaxshilanishini dolzarb masalaga aylantiradi.

O‘zbekistonda ayollar, xususan ehtiyojmand toifadagi hotin-qizlarni tadbirkorlik faoliyatiga jalb etish bo‘yicha bir qator davlat dasturlari amalga oshirilmoqda. Jumladan, “Ayollar daftari” asosida aniqlangan ayollar uchun subsidiya, imtiyozli kredit va grantlar ajratilishi yo‘lga qo‘yilgan. Shu bilan birga, Prezident huzuridagi Ayollarni qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasi ham moliyaviy yordam ko‘rsatishda muhim o‘rin tutadi. Mikromoliya tashkilotlari esa kichik miqdordagi kreditlarni tez va kafilliksiz taqdim etish orqali ayollarni qo‘llab-quvvatlaydi, lekin ularning soni va imkoniyatlari hali yetarli emas. Tijorat banklari tomonidan ham ayollarga mo‘ljallangan kredit mahsulotlari taklif etilmoqda, ammo bu xizmatlar ko‘pincha qat‘iy talablar bilan cheklangan, masalan, garov ta‘minoti yoki rasmiy daromad hujjatlari. Lizing xizmatlari va asbob-uskunalarini ijaraga berish tizimlari ham mavjud, biroq ularning ayollar orasida yetarlicha ommalashmaganligi kuzatiladi. Shuningdek, xalqaro donorlar — UNDP, GIZ, USAID kabi tashkilotlar orqali ayollar tadbirkorligini qo‘llab-quvvatlash

maqsadida grantlar va o'quv loyihalari amalga oshirilmoqda. Biroq, ushbu imkoniyatlarning ko'lami va ayollar ulardan foydalanish darajasi hududlarda notekis bo'lib qolmoqda, ayniqsa qishloq ayollari bu xizmatlardan chetda qolmoqda. Bu esa moliyaviy xizmatlarning ayollar uchun yanada qulay va moslashuvchan shakllarda taklif etilishini talab etadi.

O'zbekiston qonunchiligida ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash bo'yicha qator normativ hujjatlar mavjud. "Ayollarni qo'llab-quvvatlash to'g'risida"gi qonun, "Tadbirkorlik faoliyati"ga oid qonunchilik hamda "Ayollar daftari" asosida chiqarilgan hukumat qarorlari ayollarga imtiyozli yondashuvlarni belgilaydi. Shu bilan birga, Konstitutsiyada va boshqa normativ hujjatlarda gender tengligi bo'yicha kafolatlar aniq ko'rsatilgan bo'lsa-da, ularning amaliy ijrosi ayrim hollarda yetarli emas. Xalqaro standartlarga muvofiq, O'zbekiston bir qator konvensiyalarga, jumladan BMTning "CEDAW" konvensiyasiga qo'shilgan. Biroq ayrim qonunlarda gender noaniqliklari yoki amaliyotda turlicha talqin qilinadigan bandlar mavjud. Bu esa ayollar tadbirkorligining huquqiy asoslarini yanada aniqlashtirish zaruratini yuzaga keltiradi. Bundan tashqari, ayollar o'z huquqlarini to'liq bilmasligi yoki mavjud huquqiy yordam tizimlarining yetarlicha faol emasligi sababli, ular ko'pincha o'z manfaatlarini himoya qila olmaydi. Shu nuqtai nazardan, ayollar huquqlarini himoyalovchi mexanizmlarni mustahkamlash, bepul yuridik maslahat xizmatlarini kengaytirish, shuningdek, ayollarni huquqiy jihatdan xabardor qilish dasturlarini kuchaytirish dolzarb hisoblanadi.

Rasm 1. Ehtiyojmand ayollar uchun mavjud moliyaviy imkoniyatlardan foydalanish darajasi (%)

Manba: stat.uz ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan

Ushbu diagrammada Buxoro viloyatidagi ehtiyojmand hotin-qizlar orasida mavjud turli moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlaridan foydalanish darajasi foizlarda aks ettirilgan. Grafikdan ko'rinib turibdiki, davlat dasturlari (80%) eng ko'p foydalanilayotgan manba hisoblanadi. Mikromoliya tashkilotlari (55%) nisbatan qulay bo'lsa-da, hududiy qamrovi chegaralangan. Tijorat banklari (40%) va grantlar/donorlik loyihalari (30%) esa nisbatan kam qamrovga ega. Umuman olganda, ehtiyojmand ayollarning moliyaviy imkoniyatlardan foydalanish darajasi o'rtacha 50% ni tashkil etadi, bu esa mavjud tizimlarni takomillashtirish zaruratini ko'rsatadi.

Ehtiyojmand ayollarni tadbirkorlikka jalb qilish jarayonida turli darajadagi institutsional tuzilmalar muhim o'rin egallaydi. Eng avvalo, hududiy hokimiyatlar mazkur jarayonning asosiy ijrochilaridan biri sifatida "Ayollar daftari" asosida resurslarni yo'naltirish, loyihalarni muvofiqlashtirish va moliyaviy yordam ajratish bo'yicha faoliyat yuritadi. Shuningdek, O'zbekiston Xotin-qizlar qo'mitasi va unga

bo'ysunuvchi hududiy bo'linmalar ayollar bilan ishlashda asosiy targ'ibotchi va ko'makchi tashkilot sifatida ishtirok etadi. Jamiyat tashkilotlari, jumladan, fuqarolik jamiyati institutlari va notijorat tashkilotlar (NNT) ayollarning huquqiy savodxonligini oshirish, o'quv kurslari tashkil etish va grantlar orqali ularni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, banklar va mikromoliya tashkilotlari kredit va moliyaviy xizmatlar orqali ayollar tadbirkorligining moliyaviy bazasini shakllantirishda asosiy iqtisodiy institutlar hisoblanadi. Biroq, mavjud muammolardan biri bu idoralararo hamkorlikning sustligi bo'lib, resurslar, ma'lumotlar va mas'uliyatlar bo'yicha aniq muvofiqlik yetishmaydi. Bu esa ko'p hollarda ayollar uchun amaliy yordamni cho'zilishiga yoki samarasiz bo'lishiga olib keladi.

Amaliyotda ehtiyojmand ayollar uchun moliyaviy ko'makdan foydalanish jarayonida bir qator jiddiy to'siqlar mavjud. Ulardan eng asosiylaridan biri — hujjatlarni tayyorlashdagi murakkab va byurokratik tartibotlar bo'lib, bu ko'pchilik ayollar uchun g'ov bo'lmoqda. Ayniqsa, ishsiz yoki norasmiy ishlovchi ayollar zarur hujjatlarni rasmiylashtira olmaydi. Shuningdek, aholining moliyaviy resurslar haqida axborotga ega emasligi, ya'ni past darajadagi xabardorlik, mavjud imkoniyatlardan foydalanish darajasini cheklab qo'yadi. Kredit olishda qo'yiladigan qat'iy talablar — garov, kafillik, rasmiy daromad — ko'plab ayollar uchun yengib bo'lmas shartlarga aylanadi. Bundan tashqari, moliyaviy va raqamli savodxonlikning pastligi natijasida ko'plab ayollar kredit shartlarini tushunmaydi yoki elektron platformalardan foydalana olmaydi. Nihoyat, moliyaviy institutlarga bo'lgan ishonchning sustligi — ayollarning ko'pchiligida kreditga tushunmovchilik yoki qo'rquv mavjudligi sababli moliyaviy xizmatlardan butunlay voz kechish holatlari kuzatilmoqda.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi — Buxoro viloyatida yashovchi ehtiyojmand hotin-qizlarning moliyaviy yordam tizimidan qanday foydalanayotganini o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash va ularga yechim

taklif qilishdan iborat bo'ldi. Tadqiqot uslubiyoti sifatida aralash yondashuv — so'rovnoma va chuqurlashtirilgan intervyular qo'llanildi. Respondentlar tarkibiga turli yoshdagi, ijtimoiy holati va daromadi past bo'lgan ayollar kiritildi. So'rovnoma natijalari shuni ko'rsatdiki, aksariyat ayollar moliyaviy yordam borligini eshitgan bo'lsada, uni olishning aniq tartibidan bexabar. Intervyularda ishtirok etgan ayollar o'z ehtiyojlari orasida ish topish, o'quv kurslariga qatnashish, boshlang'ich kapital olish kabi masalalarni ustuvor deb belgilashdi. Tadqiqot hududiy xususiyatlarni ham yoritdi — ya'ni, qishloq ayollari shaharga qaraganda yordamga kamroq ega bo'lmoqda, bu esa infrastrukturaviy va axborot cheklovlari bilan bog'liq. Umuman olganda, natijalar moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimida katta salohiyat mavjud bo'lsada, ularning samarali ishlashi uchun tizimli yondashuv zarurligini ko'rsatdi.

Jadval 1**2020–2024 yillarda Buxoro viloyatida ayollar tadbirkorligini moliyaviy
qo'llab-quvvatlash ko'rsatkichlari**

Ko'rsatkichlar	2020	2021	2022	2023	2024
Moliyaviy yordam olgan ayollar soni (ming)	12.5	15.8	19.2	23.0	26.7
Ayollar uchun ajratilgan grantlar soni	340	415	478	530	600
Mikrokreditlar olgan ayollar (%)	24	28	33	39	44
Moliyaviy savodxonlik dasturlarida qatnashgan ayollar (ming)	3.1	4.2	5.6	6.8	8.3

Yangi ochilgan ayol tadbirkorlar soni (Buxoro viloyatida)	920	1075	1250	1420	1605
---	-----	------	------	------	------

Manba: stat.uz ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan

Ushbu jadvalda 2020 yildan 2024 yilgacha bo'lgan davr mobaynida Buxoro viloyatida ehtiyojmand hotin-qizlarni tadbirkorlik faoliyatiga jalb etish bo'yicha asosiy moliyaviy ko'rsatkichlar keltirilgan. Jumladan, moliyaviy yordam olgan ayollar soni, ajratilgan grantlar soni, mikro kreditlardan foydalanganlar ulushi, moliyaviy savodxonlik dasturlarida ishtirok etganlar soni va yangi ochilgan ayol tadbirkorlar soni yillik kesimda taqqoslab berilgan.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, so'nggi besh yilda barcha yo'nalishlarda ijobiy o'sish kuzatilgan. Bu esa ayollarni iqtisodiy faol hayotga kengroq jalb qilish borasidagi chora-tadbirlar samarasini ifodalaydi hamda moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini yanada takomillashtirish zarurligini asoslaydi.

So'nggi yillarda ehtiyojmand ayollarni moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlashga qaratilgan chora-tadbirlar natijasida ijobiy o'zgarishlar yuz bermoqda. Jumladan, 2020 yilda moliyaviy yordam olgan ayollar soni 12,5 ming nafarga teng bo'lgan bo'lsa, 2024 yilda bu ko'rsatkich 26,7 ming nafarga yetdi. Shu bilan birga, tadbirkorlik faoliyatini boshlagan ayollarning ulushi ham yildan-yilga ortib bormoqda — 2020 yilda ro'yxatga olingan yangi ayol tadbirkorlar soni 920 nafar bo'lsa, 2024 yilda bu raqam 1605 nafarga ko'tarildi. Kredit ajratish tizimi faollashtirilgan bo'lib, mikro kreditlar olgan ayollar ulushi 24% dan 44% gacha o'sdi. Eng ijobiy holatlardan biri — kreditlarning qaytarilish darajasi barqarorligidir, bu esa moliyaviy intizom shakllanishini ko'rsatadi. Bundan tashqari, barqaror faoliyat yuritayotgan ayollar bizneslari sonining ortishi iqtisodiyotda ularning rolini kuchaytirayotganini bildiradi. Moliyaviy yordamning ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri, ya'ni ayollarning bandligini oshirish, oila daromadlarini

ko'paytirish, ijtimoiy faollikni rag'batlantirish borasida ham sezilarli ijobiy o'zgarishlar yuz bermoqda.

Amaldagi moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimining samaradorligini oshirish uchun bir nechta yo'nalish bo'yicha takliflar ilgari surilishi mumkin. Eng avvalo, yordam olish jarayonlarini byurokratik tartibotlardan xoli, soddalashtirilgan shaklga keltirish lozim. Bu, ayniqsa, hujjat to'ldirish va tasdiqlashdagi murakkabliklarni bartaraf etadi. Shuningdek, ehtiyojmand ayollar uchun moslashtirilgan, maxsus imtiyozli moliyaviy mahsulotlar — qisqa muddatli mikrokreditlar, kafilliksiz ssudalar va lizing paketlari ishlab chiqilishi maqsadga muvofiqdir. Moliya savodxonligini oshirish dasturlarini viloyat darajasida kengaytirish, ayniqsa qishloqlardagi ayollar uchun jadal o'quv kurslarini yo'lga qo'yish zarur. Shuningdek, moliyaviy imkoniyatlar haqida keng ommaga yetkazuvchi axborot platformalari, masalan, raqamli portal va mobil ilovalar yaratish orqali ayollarni xabardor qilish darajasini oshirish mumkin. Bundan tashqari, muvaffaqiyatli tadbirkor ayollar ishtirokida mentorlik tizimini joriy etish, maslahat va yo'l-yo'riq ko'rsatish xizmatlarini hududlarda rivojlantirish tavsiya etiladi.

Kelgusi yillarda ehtiyojmand ayollarni tadbirkorlikka jalb qilishda innovatsion va strategik yondashuvlarga alohida e'tibor qaratilishi zarur. Eng avvalo, raqamli moliyaviy texnologiyalarni joriy etish orqali ayollarning bank xizmatlariga kirish imkoniyatini kengaytirish mumkin. Bu borada fintech ilovalar, onlayn kreditlash platformalari va elektron hamyonlar muhim vositalarga aylanishi mumkin. Kraudfanding (xalq mablag'i yig'ish) va ijtimoiy tadbirkorlikni rag'batlantirish orqali ayollar o'z loyihalari uchun alternativ mablag' manbalarini topishlari mumkin. Shuningdek, gender obligatsiyalari va ESG-investitsiyalarning (atrof-muhit, ijtimoiy mas'uliyat va korporativ boshqaruvga asoslangan investitsiyalar) jalb qilinishi ayollar loyihalarini xalqaro miqyosda qo'llab-quvvatlash imkonini yaratadi. Mahalliy darajada esa ayollar uchun biznes-

klasterlar va kooperatsiyalar tashkil etish, ularni mahsulot ishlab chiqarish va marketing bo'yicha birlashtirish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi. Nihoyat, xususiy va davlat sherikchiligi asosida amalga oshiriladigan innovatsion dasturlar ayollarning uzoq muddatli rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Buxoro viloyatida ehtiyojmand ayollarni tadbirkorlikka jalb etish bo'yicha qator ijobiy o'zgarishlar amalga oshirilgan. Moliyaviy yordam olayotgan ayollar sonining ortishi, grantlar va mikrokreditlar ko'lamining kengayishi, ayollarning bandligi va daromad manbalarining yaxshilanishiga olib kelgan. Taklif etilgan chora-tadbirlar — jumladan, soddalashtirilgan yordam mexanizmlari, moliyaviy savodxonlik dasturlari, raqamli platformalar va mentorlik tizimi — bu ijobiy jarayonni yanada kuchaytiradi. Buxoro viloyatining tajribasi boshqa hududlar uchun ham namuna sifatida xizmat qilishi mumkin. Kelgusida olib boriladigan ilmiy izlanishlar ushbu yo'nalishda tizimli yondashuvni shakllantirishga va ayollar tadbirkorligini chuqurroq o'rganishga xizmat qiladi. Tadqiqotdan xulosa shuki, moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining yaxlit va qulay tizimi jamiyatdagi gender tengligini ta'minlash va iqtisodiy barqarorlikka erishishda muhim vosita hisoblanadi.

Manbalar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori (17.08.2017). Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash davlat jamg'armasini tashkil etish to'g'risida. Manba: Tartibga solish agentligi rasmiy sayti — <https://standart.uz/news/view?id=1142>
2. O'zbekiston Xotin-qizlar qo'mitasi (2023). "Ayollar daftari" asosida moliyaviy yordam ko'rsatish mexanizmlari bo'yicha uslubiy qo'llanma. Manba: <http://wcu.uz>

3. Respublika statistika qo‘mitasi (2022). Ayollar tadbirkorligi va ularning moliyaviy qo‘llab-quvvatlanishi bo‘yicha statistik ma’lumotlar. Manba: <https://stat.uz>

4. Ijtimoiy-ma’naviy tadqiqotlar instituti (2023). Milliy qadriyatlar va ma’naviy merosning jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati. Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. Manba: uniwork.buxdu.uz

5. **Ilmiy va o‘quv adabiyotlari. “Tadbirkorlik va tavakkalchilikni boshqarish” – O‘quv qo‘llanma**

6. Moliya vazirligi huzuridagi Ayollarni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasi hisobotlari (2020–2024).

7. Axmedova D.Q. (2023). Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik — xotin-qizlar bandligini ta’minlashning asosiy yo‘nalishi. CyberLeninka. Havola: <https://cyberleninka.ru/article/n/kichik-biznes-va-xususiy-tadbirkorlik-xotin-qizlar-bandligini-ta-minlashning-asosiy-yo-nalishi>

8. Sharipov B.M. (2023). Mahallalarda xotin-qizlar bandligini ta’minlash va ularni kasbga yo‘naltirish. Toshkent amaliy fanlar universiteti, Iqtisodiyot fakulteti. Ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11271652>

9. www.cbu.uz - O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy sayti